ويوك استاذ محترم رشيد افندى ابراهيم جنابلرينك

خاطره‌لرندن املا قيلنوب ،

تاريخك اونودولمش
صحيفه‌لرى

سميله برى آرقاسندن ديگرى نشر قيلنه‌جق سلسله‌دن

برنجى حلقه :

سلطان عزيزك شهادتينه
اصل سبب نه ايدى ؟

ايكنجى حلقه :

روسيه مسلمانلرينك آجلق حاللرندن

دهشتلى بر خاطره

فين‌لاند مسلمانلرندن : عماد افندى جمال همتيله طبع قيلندى .)

عددى چوق محدود شو ايكى اثرك قيمتى :

بر تورك ليراسى—ايكى آلمان مارقه‌سى—اون مصر غروشيدر

اسلام ملتلرینڭ بویوك التفاتلرینه:

بەرلین‌ده، الڭ بویوك مدنیت مرکزنده اسلام لسانلریله عرب حروفاتیله نشر قیلنه‌جق ادبی دینی اثرلره نمونه اولمق اوزره: ۱) بری تاریخنڭ اونودولمش صحیفه‌لری، ۲) دیگری: قران کریم آیت کریمه‌لرینڭ معجز افاده‌لرینه کوره، یاجوج مسئه‌لری — شو ایکی اثری اسلام ملتلرینڭ بویوك التفاتلرینه، تورك طلبه‌لرینڭ استفاده‌لرینه شو دفعه تقدیم ایتدك.

سیاسی وجهه‌مزی ده، دینی قبله‌مزی ده، ملی غایه‌مزی ده، ادبی ایده‌آلمزی ده شو ایکی اثر اظهار ایدر.

بویوك انقلاب طوفانلریله فکری، قلمی فارغ قالوب، لسانلری ساکت اولمش اجتهاد اهلی، آرزو ایدرلرسه، مهم مفید اثرلرینی، ان شاءالله، نشر ایدرز.

یکرمی اوتوز اوفاق توفەك بویله اثرلر متسلسل اولدقدن صوڭ، همتلی امت رغبت ایدر ایسه، سلسله ذهبیه‌مز، بعون الله، مجله علمیه صدورینه زینت قیلنوب، صدورینه‌ده وسیله اولور. انشاءالله، جهادمز فی الله در، اجتهادمز خالص لوجه الله، خالص اخلاصمز عصمتدر.

الله جل جلاله حضرتلرینڭ عونینه، روضه سعادت یارلرینڭ مبارك میمون انفاسلرینه، اولوغ امتڭ بویوك همتینه، تورك طلبه‌لرینڭ رغبتلرینه اعتماد ایتدك.

سنمضی علی الشرط و بالله نکتفی   و ما خاب ذو جد اذا هو حسبلا

موسی جارالله.

آدره‌سمز:

MUSA BEY
Berlin W 15
Kaiserallee 204

بسم الله . الحمد لله . وسلام على عباده الذين اصطفى

سلطان عزیزك شهادتینه

اصل سبب نه ایدی ؟

تاریخك چوق مهم صفحه‌لری اونودولمش. بعضاً اهمال قیلنمش، یاخود سیاست عفریتلرینك سحرلریله کتم قیلنمش اولابیلور. سلطان عبد العزیز شهادتی ده تاریخ صفحه‌لرنده بر معما کبی اولوب قالمشدر. سرای مؤرخلری عزیزك اسرافلرندن. روس سفیری النده مسلوب الاختیار اولوب، بلاهتندن بویوك سفاهتندن بحث ایتدکلری معلومدر. مؤرخلرك حقلی اولمق احتماللری انکار قیلنه‌ماز ایسه ده: سیاست اویونلرندن غفلت جهتیله، منقول خبرلری یاخود اویدورلمش شائعه‌لری قبول ایتمك خصوصلرنده آز چوق معذور اولابیلسه‌لرده، بویله مسئله‌لری تفتیش ایتمك هر تورکك حقیدر، بصیرت اهللرینك وظیفه‌لریدر. سلطان عزیزك شهادت سرلرینی براز حل ایده‌بیله‌جك خاطره‌لر بن ده واردر. بعضلرینی بیان ایده‌یم.

اولاً : عزیزك او قدر سفیه اولامایه‌جغی اقرب احتمالدر. سفیهلك شائعه‌سی آشکار بر اویدورمه‌در. پادشاهلرك عقللری، دولتلرك قدرتلری قوه‌حربیه‌لریله تقدیر قیلنور. دولتك الك قوتلی بحریه‌سی عزیز دورنده ایدی. او وقت تورکیه قوه‌بحریه جهتیله ایکنجی درجه‌ده ایدی. منتظم بش یوز بیك عسکری ده مثبت ایدی. لدی الایجاب یاریم میلیون کوکللی عسکر تسلیحاتنه ده تورکیه او وقت مقتدر بولونویوردی. عزیزك شهادتی صوکنده عین قوت طونه محاربه‌سنده اثبات وجود ایتمش ایدی. دولت امورینه اهتمام ایدردی. مصره آوروپایه سیاحتلری ده البته بیهوده دگلدی. هر نه‌قدر وثیقه‌لری الم ده یوق ایسه ده، عزیزك سیاسی افکارینه تدبیرلرینه دائر شفاهی روایتلر اهمیتلی حقیقتلره قیمتلی شاهد اولابیلور. احتمال ماسالدر. لکن خلقك ماساللری دیپلوماتلرك اویدورمه شائعه‌لرندن زیاده حقیقت اولابیلور.

عزیز دورنده نفوس قرق میلیون قدر تخمین قیلنوردی. ادرنه ولایتی استثنا قیلنور ایسه، آوروپا قسمنده، اکثریت اولاخ، خوروات، بولغار، قاره‌طاغ، صرب،

ماجار کبی هپ خرستیان ایدی ، هر دقیقه‌ده عصیانلره حاضر ملتلر ایدی. او ولایتلرك مسلمانلری ایسه· غایت جاهل ، اکثریتله فقیر ایدی. لکن مسلمان اولدقلری جهتله. حاکمیت ملیه قوتی سایه‌سنده. بنلکلری اولدقجه قوتلی. دینلرینه محبتلری ده قوی ایدی. دیگر طرفدن‌ده خرستیان دولتلریله همسایه اولمق جهتیله، مملکت داخلنده هر یرده خرستیانلرك میسئونرلری ، راهبه‌لری پاپاسلری ، هر طرفدن حلول ایتمش· بویوك بر فعالیتله هم دینی عداوتلرینی هم‌ده سیاسی ملعنتلرینی تلقین ایدرلردی. خلق هم دولتك ضررینه اشقیا تربیه ایدرلر ، خرستیانلری اختلاللره دعوت ایدرلردی.

اجنبی دولتلرك مسلمانلرله مسکون ولایتلرینه بر تورك کیده‌بیلمزدی. قانوناً ممنوع دگل ایسه‌ده ، فعلاً ممنوع ایدی. تورکیه دولتی اورالره بر قونسول بیله کوندوره‌مزدی. قازان‌ده بر قونسول بولوندرمق اوچون ، تورکیه حکومتی دفعاتله تشبث ایتدی ایسه‌ده. روسیه حکومتی موافقت ایتمه‌دی. تورکیه ولایتلرنده ایسه. روس قونسولس خانه‌لری مکتبلری هر یرده بولونوردی. هر بری فتنه اوجاقلری ایدی.

اجنبی دولتلره تابع مسلمانلر ، مسلمانلق ادعالرنده بولونان آدملر ، تورکیه مملکتلرینه کلورلرکن ، خرستیان حکومتلرینك حمایه‌سیله افتخار ایدرلردی. تونس فاس جزائر عربلری فرانسوز حمایه‌سیله ، روسیه مسلمانلری روس حمایه‌سیله افتخار ایده‌رك «اوزبزنك روسمز!» بزم روسمز دیرلردی. حتی شو کون بیله اویله‌در. حتی خرستیان حکومتلرینك تجاوزلرندن قاچارق ، دینلرینی محافظه اوچون تورکیه یرلرینه هجرت ایتمش اولدقلری حال‌ده ، تورکیه قانونلرینه اطاعت ایتمه‌مك مقصدیله. تبعه‌لك پاسپورتلرینی محافظه ایدرلردی ، لدی الایجاب قونسولس خانه‌لرینه‌ده التجا ایدرلردی.

سلطان عزیز بوتون شو حاللره واقف اولوب. اجنبی دولت مسلمانلریله مناسبت یوللرینی آرارمش. بر مثال : ۱۸۷۰ سنه‌ده پەتروپاولووسك شهرندن عبدالباری آخوند حجازه کیدرکن. خلیفه حضورینه قبول قیلنوب ، بویوك التفات کورمشدی. عودت‌ده سرای همایونلرینه نزول امرینی‌ده آلمش ایدی. حجدن قایتورکن عبدالباری آخوند سرای‌ده مسافر اولدی. آخوند جنابلرینه شاهانه هدیه‌لر ویردکدن صوڭ. روسیه علمالرینه اون صندوق قدر کتب دینیه احسان ایتمش ایدی. ۱۸۷۱ سنه‌سی اربت یارمارقه‌سنده جمعه خطبه‌سنده خلیفه حضرتلرینك بویوك سلاملرینی مسلمانلره ایرشدردی ، هدیه‌لرینی‌ده تاجرلر واسطه‌سیله علماره کوندوردی. جمعه‌ده بن ده حاضر ایدم.

جنت مکان سلطان عبدالعزیز آوروپالیلرنڭ ملعون دسیسه‌لرندن‌ده بیزار اید متنفر ایدی. تورکیه‌نڭ تقسیمی مسئله‌سی‌ده سیاسی محافل‌ده مذاکره قیلنوردی. داردانیل دیسه‌لر، آغزلرندن صولری آقاردی. بوسفور دیسه‌لر. یوتقونورلردی. اجنبی دولت مسلمانلریله، ایجاب حاله کوره. مناسبت تأسیس ایتمك امکانی‌ده یوق کبی ایدی.

سلطان عبدالعزیزڭ تدبیری

بوتون شو حاللری تمام آڭلامش، اهمیتلرینی‌ده ادراك ایتمش خلیفه عبدالعزیز بالمقابله بر سیاست طوتمق مجبوریتلرینی‌ده فکر ایتمشدر: بویوك قوتلی ایکی دولت آره‌لرینه رقابت القا ایتمك. روس انکلیز دیپلوماتلری آره‌لرینه آلتون آلما آتمق تدبیرلرینی دوشونمشدر. تدبیرڭ بوتون احتماللرینی دوشوندکدن صوڭ. روس سفیری غراف ایغناتیف جنابلرینه بویله بر تکلیف عرض ایتمشدر: اکثریتی خرستیان اولان روم ایلنده روس سیاستی حاکم اولوب، بحر احمر قاپولرنده روس بحریه‌سی بولونور ایسه. هندستان یوللرینی‌ده قاپامق ممکن اولور. بوڭا مقابل تورکستان‌ده تورك سیاستی حاکم اولوب، لدی الایجاب. افغان هندوستان اتحادینی‌ده تأمین امورنده خلیفه صلاحیتدار اولور ایسه. سزڭ بزم بوتون مقصدلرمز تأمین قیلنمش اولور. دیمش. یعنی، بالقانلر بدلنده بوتون تورکستانی آلمق فکرینی سویله‌مشدر. ایغناتیف حساس دساس بر سیاسی آدم ایدی. عزیزڭ فکرینی تقدیر ایتمش‌ده، درحال. پترسبورغه حرکت ایتمش. تعلیمات آلوب. بویوك صلاحیتله، ایکی آی صوڭره استامبوله غراف عودت ایتدی. بویوك اهتمامله مذاکره‌لری دوام ایدرمش. حتی سرای خدمه‌لری آره‌سنده مخصوص آدملر تأمین ایتوب، سلطانڭ هر دقیقه‌لرندن خبر آلورمش. سلطان نه طرفه کیدرسه، درحال او طرفه توجه ایتوب: «پادشاهم، چوق یاشا!» سلاملرینه خلقله برابر هر یرده اشتراك ایدرمش. خلیفه حضرتلری‌ده سفیر جنابلرینه هر وقت التفات ایدرمش، سفیر شرفینه سرای همایون‌ده ضیافتلر ویرورمش. والده حضرتلری‌طرفندن‌ده روس سفیری دفعاتله قبول قیلنوب. التفاتلرینه نائل اولورمش.

روسیه سفیرینڭ سرای همایون‌ده بویوك التفاتله مظهریتی باشقا سفیرلرڭ دقتلرینی البته جلب ایدردی. آره‌ده بر چوق سوءظنلر جریان ایدردی. تورکیه دولتیله روسیه آره‌سنده خفی معاهده عقد قیلنه‌جغی‌ده، حتی انعقادی‌ده سویله‌نوردی. آوروپا

دولتلرینه قارشی دفاعی، انکلتره‌یه قارشی تجاوزی معاهده انعقادی اشاعه قیلندقدن صوڭ، تورکیه حکومتی بویله شائعه‌لری او وقت تکذیب ایتمش ایدی. قیمتی شکل‌ده دگل، اساس ده‌در. شکل تکذیب قیلنمش ایسه، اساس باقیدر.

یاقین تاریخ ده واقع اولوب، شو کون تمام اونودولمش بویوك بر مسئله‌یی ماسال قبیلندن حکایه ایدیورم. شو کونگی زمان اوچون احتمال اهمیتی آزدر. بصیرت اهلی هر قصه‌دن آزچوق حصه براز عبرت آلابیلور. اسکی ماساللر بویوك حقیقتلری افاده ایده‌بیلور. اگرده او خیال او وقت وجود بولمش اولسه ایدی، شو کون تورکیه تورکستان بویوك بر قوت اولوردی، جهان خریطه‌سی ده باشقه بر شکل آلمش اولوردی.

* * *

جنت مکان سلطان عبدالعزیز مأموریت مخصوصه ایله استامبولدن قاشغاره اون سکز ضابط ایکی خواجه کوندورمشدی. تورك ضابطلری روسیه یولیله چینی تورکستانه حرکت ایتمشلردی. تورك ضابطلرینڭ مرورینه حکومتڭ مساعده‌سی شایان حیرت بر حالدر. ضابطان اورالرده سنه‌لرجه قالدقدن صوڭ، سیاستلر تبدل ایتمش، نتیجه حاصل اولامامشدی. عاقبت، روسلر طرفندن ضابطانڭ اعدام قیلندقلری ده بر وقت شائع اولدی. لکن براز صوڭره، ضابطلردن بش آدم حمید ایامنده عودت ایده‌بیلمشلردی. افغان ایران یولیله قاچارق کلدکلری او وقت سویله‌نوردی. او ضابطلرڭ بری انقلابی متعاقب عسکری موزه خانه ده قاپوجیلق ایدردی. موزه خانه مدیری مختار پاشا او آدامی بزه تقدیم ایده‌رك: «بوده بزم عسکری موزه خانه‌مزڭ قیمتلی آنتیقه‌لرندندر. جنت مکان سلطان عزیز امریله قاشغاره کوندورلمش ضابطلرڭ بریدر! صورما، زواللی اختیار حقیقةً آنتیقه‌در.» بویوردی. اون بش کون صوڭره او مبارك ضابطی کورمك آرزوسیله موزه خانه‌یه کیتدم ایسه ده. بیچاره خسته خانه‌ده ایدی.

* * *

سلطان عزیزڭ خفی قالمش فکرینه ینه بر شاهد: روسیه ده اکثریتی مسلمان اولان الڭ مهم ولایت اوفا ولایتی ایدی. ١٨٧٤-١٨٧٥ سنه‌لرده حکومت اوفا یرلرینه خرستیانلری سوق ایتوب، اسکان ایدردی. اورالرده خرستیان اکثریتینی تأمین یولنده اجتهاد ایدی. عزیزڭ اوزاق سیاستلرینه مقابله کبی بر حرکت اولابیلور. تصادف اولمق احتماللری وار ایسه ده، احتیاط اولمق جهتلری دها زیاده قریبدر.

ضابطلرڭ قاشغاره حرکتلری بادولت یعقوب خانڭ طلبیله اولمشدر، روایتلری

وار ایسه، بزم توجیهمزه مخالف دگلدر. مشهور غازی شمویل روسیه قوتیله محاربه ایدرکن، سلطان عزیزدن امداد طلب ایتمش ایدی. امداد ویرمکدن عزیزك عجزینی «قوناق» نام اثرنده احمد مدحت آچیق قید ایتمشدر. همسایه داغستان غازیلرینه مدد ویرمکدن عاجز قالمش عزیز روسـلرك موافقتی بولونمقسزین قاشغاره قدر ضابطـان کوندورمك حرکتلرینه جسارت ایده‌مزدی. * * *

۱۸۸۵ سنه‌لرده استامبول‌ده یره باتان محله‌سنده آیاصوفیه مدرسلرندن محمدرحیم افندی خانه‌سنده، قاشـغاردن عودت ایتمش سـلیمان افندی نامنده ضابطلرك برینی کورمش ایدم. محترم ضابط افندی یانه‌یاقیله تاصل قاچدقلرینی مؤثر بر لسانله سویله‌یوردی. مع التأسـف یازمق هنزی او وقت بن‌ده یوق ایدی. خاطرم‌ده آز قالدی. بی‌چاره ایران‌ده ایکی اوچ سنه قالوب، تهلکه‌لره اوغرامش؛ تورکیه حدودینه واصل اولدقدن صوڭره، ضابطلگی هویتی ثابت اولانجـه‌یه قدر، بویوك مشـکلاتلره بی‌چاره دوچار اولورمش. شو ایکی ضابطی بر وجه معروض بن کورمش اولدم. سلطان عزیزده او بویوك فکرك وجودینه البته شاهد اولابیلور. * * *

وقتیله مصرك الحزب الوطنی رئیسی فرید بك «عثمانلی تورك تاریخی» نام گوزل اثرنده خلیفه سـلطان عزیزك شو صورتله بویوك بر فکرك قربانی اولدقلرینی قناعتلی بر بیانله قید ایتمشدر.

۱۲۹۸ سنه اخیرلرنده اولاجق٠ الجوائب مجموعه‌سنده، عزیزك شهادتندن بر کون مقدم٠ مقام خلافت‌ده بولونان برادری سلطان مراد حضرتلرینه عزیزك غایت گوزل. اولدقجـه مفصل نصیحت آمیز مکتوبی عیناً نشر قیلنمش ایدی. او مکتوب براز تدقیق قیلنور ایسـه، سـوءقصد حرکتلرندن عزیزك خبردارلغی. سـلطان مرادك‌ده مذکور سیاستدن خبردارلغی براز معلوم اولور.

احمد مدحتك «اس انقلاب» نام اثرنده عزیزك شهادتینه دائر رسمی راپورلر٠ اجنبی دوقتورلرله برابر تنظیم قیلنمش راپورلر— عزیزك شهادتینه دلالت ایدر. سلطان مرادك مدتی قیصه ایدی. حمیدك جلوسیله احوال تمام متبدل اولوب؛ داخلی اختلاللر محاربه‌لر تأثیریله٠ عزیزك مسئله‌سی کان لم یکن قیلندی. دگل یالکز تاریخ صحیفه‌لرندن، حتی معاصرلرك دماغلرندن‌ده تمام سیلندی. عزیزك خائن خصملری حمید ایامنده ۱۸۸۰ سـنه‌لرنده بالمحاکمه حجازه تسفیر قیلنوب، برقدر مدت طائف‌ده قلعه‌بند قیلندقدن

صوكره، شيخ‌الاسلام خیرالله، محمود جلال‌الدین، مدحت پاشا، ناصلدر، بر طریقله، آخرته سفر ایتدیلر. فقیه اعظم عبدالله بن عباس جوارنده هر بری دفن قیلندی.

سلطان عزیزڭ قصورلری نه ایدی؟

۱) جنت مکان عزیزڭ قصورلرندن بری: آوروپایه خلیفه‌لرڭ سیاحتلری شرعاً جائز اولورمی؟ اولمازمی؟ مسئله‌سی ایدی. انگلیز محبی بولونان حافظ احمد شفیق: بالاخره مشهور ابوالاحرار اولمش مدحت پاشا، داماد شهریاری محمود جلال‌الدین، مکتوبجی خیرالله افندیلر مسئله‌یی اعظام ایده‌رك، فتنه‌لرینی نشر ایدرلردی. اصل محرك انگلیز سفیری لورد دوفرین ایدی.

۲) عزیزڭ اسرافاتندن هر یرده بحث ایدرلردی. مجید دورنده خارجی بورج ۲۵ میلیون ایمش، عزیز دورنده ایکی یوز میلیونلره بالغ اولمش. ایمش. هر یرده هر سوز سویله‌نوردی، حتی حربیه بناسی‌ده بویوك اسرافلردن عد قیلنوردی. بحریه عدم لزومندن، بش یوز بیڭ منتظم عسکرڭ بیهوده مصرفلرندن شکایتلر هر یرده بولونوردی. او زمانلرده لوندره تورکیه آتشه میلیتری عبدالرحمان بای امضاسیله انکلیز جریده‌لرینڭ برنده تورکیه حکومتی طرفندن جوابلری ده یازلمش ایدی. مسئله همان اعظام قیلنوردی. حتی فاتح صوفته‌لری آره‌سنده‌ده بویوك هیجانلر حصوله کله‌جك ایدی. نمایش حاضرلکلری‌ده حس قیلنوردی. شیخ‌الاسلام حسن فهمی افندی علما آره‌سنده مطاع اولمق قوتیله احمد شفیق آرقادشلرینڭ فتنه‌لری عقیم قالوردی.

* * *

درست، مدحت بویوك بر آدم ایدی. دولت خدمتلرنده قرق سنه مهم موقعلری اشغال ایتمش ایدی. غایت زکی آدم ایدی. اوتوز آلتی یاشلرنده فرانسوزجه اوگره‌نمش مجتهد بر ذات ایدی. شام، بغداد، طونه ولایتلرنده بویوك اصلاحات یاپمش مقتدر بر سیاسی ایدی. هر ولایت‌ده آثاری باقیدر. قدرت قلمیه‌سی‌ده او زمانه کوره خارقه اولمق جهتیله مدحت تسمیه قیلنوب، عاقبت بویوك شهرت قازانمش ایدی. یگانه بر قصوری، غایت فاحش قصوری انگلیز محبی اولمق. وطن هم دولت ضررلرینه بیله‌رك انگلیز سیاستلرینه خادم اولمق جنایتلریدر. انگلیز فکرینه مدحت پاشا خدمتلری مخدومی علی حیدرڭ انگلیزچه اثرنده مفصل بیان قیلنمشدر. صدارتدن صوڭ دفعه عزل قیلندقدن صوڭ، مدحت پاشا لوندره‌یه کیتمش ایدی. آیلرجه قالدی. لورد

سالیسبوری التفاتلرینه دفعاتله نائل اولدی. انگلیزلرڭ دائمی حمایه‌لرینی «تبصرة العبر» نام اثرنده مرحوم مدحت پاشا کندوسی‌ده تکرار ایدر.

مدحتڭ بویله حرکتلری. احتمال. قناعت مسئله‌سیدر. دولتڭ مملکتڭ مصلحتلرینی انگلتره‌یه مقارنت‌ده کورمش اولابیلور. مدحت کبی. دیه‌لم. بر داهی حقنده. مملکتڭ سیاسی اقتداری درجه‌لرینه تمام واقف بر آدم حقنده. احتمال غایت طوغری بر سیاستدر. اهللری او جهتلری تدقیق ایدر. یاخود. ایتمشدر. لکن. انگلیز کبی بوتون اسلام مملکتلرینه استیلا ایتمش الڭ بویوك بر قوتڭ بزی حمایه فکرلرینه دگل. بلکه یوتمق امللرینه دها اقرب اولاجغی جهتله، بوراده مدحت پاشا داهیلك درجه‌لرینه دگل. بلکه حافظ احمد شفیق درکه‌لرینه قدر اینمشدر. حسب الاجتهاد سیاسی قناعت نتیجه‌سی ایسه، نه‌قدر بویوك اولسه بیله. انسانڭ خطاسیدر. غفلت اولمش ایسه. یاخود، تغافل ایسه، غایت بویوك بر جنایتدر.

* * *

درست. عزیزڭ روسلره میللری‌ده قوتلی دوشمنڭ زیر جناحینه التجا دیمك کبی بر شیء ایدی. فقط اوراده بویوك بر امل بولونمق ممکن ایدی. روسلره مقابل یوز میلیون اسلام قوتی برله‌شمش اولاجقدی. بری دیگرینه دشمن بویوك ایکی قوت آره‌سنده عالم اسلامڭ نجاتینه بویوك بر تأمینات یوزده یوز حاصل اولوردی. ۱۹ نجی عصر اخیرلرنده صدراعظملرڭ انکلیز طرفلرینه قوتلی تمایللری مصر سودان قاپولرینی‌ده انگلیزلره آچیق براقوب. هندوستانڭ عصرلرجه اسارتلرینی ایجاب ایتدی. مرحوم عزیزڭ پلانلری تعقیب قیلنمش اولسه ایدی. انگلیزڭ موتی محقق ایدی. دیگر دشمنڭ‌ده مزاری دشمن قوتیله حاضرله‌نمش اولور ایدی. هم تورك هم اسلام اوچون بویوك قوت تأسیس قیلنمش اولوب، صوڭ جهان محاربه‌سی بولونماز ایدی. یاخود. نتیجه‌سی بزم بویوك دولتمز اولور ایدی. مدحتڭ خطالری استقبالمزی یوزلرجه سنه‌لره تأخیر ایتمشدر.

دشمنڭ بویوك قوتی. بویوك مهارتی دگل. بوتون احوالڭ اصل سببی بزم بویوك غفلتمزدر.

انگلیز خودبین. متکبر بر ملتدر. بوتون دنیا اصلاحی اوچون مخلوق اولدقلرینی‌ده ادعا ایدیورلر. رحمتلی مدحت بونی حقیقت اولمق اوزره قبول ایتمش اولابیلور. انگلیز عدالتی بیلمز. بوتون غایه‌لری منفعتدر.

مرحوم مدحت بطائف حبس خانه حاللرندن شکایت یولنده زوجه مکرمه‌لرینه

۱۲۹۳ سنه‌لرنده مکتوب یازمش ایدی. خانم افندی انگلیز سفیرینه مکتوبی عرض ایتمش. سفیر بلا تأخیر حمید حضورینه چیقوب، پروته‌ستو ایتمش. او وقتك سیاسی احتشامی شویله ایدی. تشریفات ناظری کامل بك سلطان امریله مدحت پاشایه مکتوب یازیور. خلاصه‌سی شو ایدی: شفقتله مرحمتله خلیفه حضرتلری مدحتك آغیر حاللرینه چوق آجیور، آغلایه‌رق سلام شاهانه‌لریله برابر بیك لیرا احسان ایدیور. «هر ناصلسه، بیچاره مدحت اغفال قیلندی» دییور. طائفده یازدقلری اثرنده شو مکتوبی مدحت قید ایتمشدر. اگر حمیدك‌ده شهادتی مقبول ایسه، اغفال قیلنمق مسئله‌سی تحقق ایدر.

* * *

رسومات ناظری «حقوق دول» صاحبی حسن فهمی پاشا ایله بر مصاحبه‌ده شرق قریب مسئله‌سی آچیلمشدی. سوز عزیزك سیاستلرینه کوچدی. دیدی: «روسیه هر جهتله تکامل ایتمش بویوك دولت ایدی، اوراده مهم ارکان بویوك رجال بولونوردی. بزده ایسه، مملکتك امور داخلیه‌لرینی آز چوق اداره ایده‌بیلور والیلر بیله بولونمایوردی. بیچاره عزیز ایغناتیف دسیسه‌لرینه قاپیلمشدی. بویوك ولایتلرینی روسلره تسلیم ایده‌جك‌دی.» دیدی. حسن فهمی مرحومك سوزی صمیمی اولابیلور. بنجه، جبانت ایدی، شرق ذهنیتی ایدی. حقوق دول صاحبی کبی بر آدامه مناسب بر فکر دگل ایدی. قارشی بر سوز دیه‌مه‌دم. مقصدم حاصل اولدی، عزیزك فکری حقنده صریح بر سوز ایشیتدم.

* * *

۱۹۱۰ سنه‌سی ژاپونیه‌دن قایتدم. ۲۷ دفعه صدارت مسندینی اشغال ایتمش کامل پاشا زیارتیله مشرف اولدم. ژاپونیه‌ده اسلامیت مسئله‌سندن پاشا سوز آچدی. آره‌مزده بر ساعتدن زیاده مذاکره اولدی. مرحومك صوك سوزی شو ایدی: «خواجه‌م، براز صوك کلمش سن، عزیز دورنده کلمش اولسه ایدك، بویوك التفاتلر کورور ایدك. جنت مکان بویله مسئله‌لره چوق مراقلی ایدی. او زمان بحریه‌مزك‌ده قوتی بویوك ایدی. مرحوم عزیز سنك کبی بر آدامی مخصوص بر جهازله کوندورردی. حمیدده بر هیئت علمیه کوندوره‌جك اولمش ایدی. بزم ارطوغرول اوغورسز اولدی. حمیدده سه‌وردی، لکن قدرتی یوق دی.» دیه‌رك، کولدی.

روس سفیری غراف ایغناتیف خانه‌سنده

۱۹۰٤ سنه‌ده پترسبورغ‌ده ایدم. مشهور تاجر زاهدالله افندیله برابر، بر آقشام غراف ایغناتیف خانه‌سینه کیتدك. بویوك شادلقله بزی استقبال ایتدی. حاجی زاهدالله

افندینڭ اسکی احبابی ایمش. چای تقدیم قیلندی. مادامه‌سی چایمزه لیکور دوکیوردی.
غراف: «بزم ابراهیمف ملا در، لیکور کبی شرابلری قبول ایدرمی؟» دیدی، کولدی.
مادامه‌سی: «ابراهیمف بزم همشهریمزدر. بندن قبول ایدر.» دیدی. گوزل لطیفه‌لر، اوزون صحبتلر دوام ایتدی. اسلام عالمندن سوز صیره‌سنده غراف دیدی:

«خاطرگزده‌می، بن نیژنی نووغورودده والی ایکن. قازان ایله نیژنی آره‌سنده بر پاراخودده (وابورده) نماز قیلمقده اولان مسلمانلره بر پاپاس تجاوز ایتمشدی. مسلمانلر جاهل او پاپاسی وولغا نهرینه آتمشلردی.» دیدی‌ده قهقهه کولدی.

زاهدالله حاجی: «بن او واقعه‌ده اوراده بولونویوردم. پاپاس سرخوش ایدی. مسکین پاپاسی صویه آتانلرده نماز قیلان مسلمانلر دگل، اونلرده سرخوش ایدیلر.» دیدی.

غراف: «اویله ایدی. فقط. مسئله بویویه‌جکدی. ایمپه‌راتور حضرتلرینه بن تلغرام چکدم. پاپاسڭ البسه‌لرینی چیقارتگز، مسلمانلره نماز اوچون هر وابورده یر آیورگز امری‌ده کلمش ایدی. استامبول‌ده سفارتم زمانلرنده سلطان عزیز حضرتلرینه‌ده شو حکایه‌یی بر وقت سویله‌دم. جنت مکان بر کولدی. بر کولدی: دیه تورکچه سویله‌دی. صوڭره روسچه بش اون جمله سویله‌دی: عزیز غایت گوزل آدام ایدی. خلیفه اولمق صفتیله‌ده بویوك بر آدام ایدی. اورتایه چیقاردیغی مسئله‌سی‌ده سلطان عزیزڭ غایت مهم غایت بویوك ایدی دیدی. شو سوزلری غراف بویوك بر تأثرله سویله‌یوردی. بونڭ اوزرینه زاهدالله حاجی. «غراف افندی. مسئله نه ایدی؟» دیدی. غراف اللرینی قالدردی، ایکی دیزینه ووردی‌ده «کچدی! آ مدحت!» دیدی. بونڭ اوزرینه سفره‌دن قالقدق.

سفیر غرافڭ شو سوزلری مرحوم عزیز تشبثلرینڭ قطعی بر شاهدیدر.

۱۹۳۰ سنه‌ده قاهره‌ده ایدم. محمود مختار پاشا ایله مصاحبه‌لرڭ برنده شو مسئله حقنده فکرینی صوردم. حسن فهمی پاشا فکری کبی بر سوز سویله‌دی. بوتون شو شاهدلری آز چوق عمیق ملاحظه ایدر ایسه‌ك، عزیزڭ قلبنده بویوك بر امل، دماغلرنده بویوك بر فکرڭ وجودی تحقق ایدر. اگرده او زمان بویله بر سیاست باشلانمش اولسه ایدی. عالم اسلامڭ تورکستانڭ آلابیله‌جگی یالگز وضعیتی دگل. حتی خریطه‌سی‌ده خرستیان دولتلرینڭ حرمتلرینی جلب ایده‌بیلور ایدی.

شبهه یوق، بویله بر سیاست دهشتلری حضورنده قالمش انگلیز دیپلوماتلری بوتون قوتلریله حرکت ایتوب، احمد شفیق بك کبی ذواتڭ خاطرلرینی خوش ایتمك کبی

حیله‌لریله، اخلاصـله خدمت ایده بیله‌چك صداقتلی بنده‌لرینی دولت آدملری ایچنده بولمشلردر. بویله حاللرڭ تورکیه تاریخنده شاهدلری بولونه‌بیلور. شرق سیاستی هر وقت داخلدن خراب اولمشــدر. خارجڭ قوتی دگل، بلکه داخلڭ رذالتی شرق اموریني برباد ایتمشدر.

جنت مکان عزیزڭ اولاً خلعی، نهایت شهادتی مسئله‌حزڭ اهمیتلرینی تقدیر اوچون کافیدر. عزیزڭ خلعی دقیقه‌لرنده شیخ‌الاسلام حسن فهمی جنابلری ایدی. فتوایی امضا ایتمه‌دی. یالکز بوڭا کوره، عزل قیلنوب، حجاز منفـالرینه طرد قیلندی. یرینه مکتوبجی خیرالله افندی تعیین قیلنوب، فتوی امضا قیلندی‌ده، عزیزڭ اولابیله‌جك بویوك حرکتلرینه سکته ویرلدی. خارجی دیپلوماسی عفریتلرینڭ مهارتلی اللرنده اویونجق اولمش داخلی خوارجڭ خائن اللریله دشمنلرڭ آلتارلرینه بویوك بر فکر قربانی تقدیم قیلنمش اولدی. — شهادتڭ اصل سببی شو ایدی.

اتحاد اسلام شائعه‌لری

او زمانلرده دول معظمه آره‌لرنده عرق اصفر تهلکه‌لری کبی «اتحـاد اسـلام» تهلکه‌لری‌ده سیاست محفللرنده اویدورلمش ایدی. غافللری اغفال، خائنلری استخدام یولنده شیطانلرڭ مکری ایدی. شرقڭ دماغلرنده شرقلیلرڭ قلبلرنده متولد اولابیله‌جك افکارڭ هر برینی، بیشوك‌ده ایکن، قتل ایتدرمك تدبیریله موسوس ابلیسلرڭ قوتلی وسوسه‌لری ایدی. دولت علیه خلافینه آوروپا دولتلرینی برلشدرمك یولنده اویدورمه مشترك بر بهانه ایدی. هلال اوزرینه صلیبی سوق ایتمك حرکتلری ایدی. حتی ۱۸۷٤ سنه‌لرده سان سینود قراریله کنیسه‌لرڭ هر برنده صلیبلرڭ آلتلرینه هلال قویمق امری‌ده صادر اولدی. صلیبڭ هلاله فائق اولاجغینه بر اشارت ایمش. تورکیه مملکتلرینی تقسیم مسئله‌سی‌ده پرده آرقالرندن سیاست صحنه‌لرینه او وقت چیقمش ایدی. هر یرده هر آغزده حرارتله بحث قیلنوردی. بوڭا مقابل. سلطان عزیز او بویوك فکرینی‌ده اتحاد اسلام فکرینی‌ده ایلری سورمش اولابیلور. لکن عزیزڭ فکرلرینه اتحاد اسلام سوسلرینی ویرمك نیچون؟ انگلیز روس فرانسوز کبی خریستیان دولتلرڭ اسلام مملکتلرینه قوتلی هجوملری سرعتلی استیلالری صلیب اتحادی دگل ایسه، عزیز کبی بر آدمڭ اوفاق بویوك حرکتلری‌می اسلام اتحادی اولور؟ مصر کبی هندوستان تورکستان کبی دنیـا

جنتلرینه انگلیزلرك روسلرك قوتلی هجوملرینه اوزاقدن سیرچی اولمق ذلیل بویوك غفلت دگل ایسه، ملتك یا حکومتك اوفاق بویوك حرکتلرینه اتحاد اسلامناملرینی ویرمك تورکلرك بویوك خطالری، آوروپا دیپلوماتلرینك غدار شیطنتلری اولور.

اتحاد اسلام فکرلری دولت عثمانیه خلیفه‌لرینك یالکز لسانلرنده قالمایوب، قلبلرندەده بسله‌نمش اولسه ایدی، انگلیز یرنده شو کون تورك بولونور ایدی، خلافت اسلامیه قرون وسطالی بر فکر اولمایوب. اك ایده‌آل بر هیئت دولیه اولور ایدی. اتحاد اسلام کبی مقدس بویوك غایه‌لردن اك غافل حکومت عصرلر بوینچه دولت اسلامیه خلیفه‌لری اولدی. اللرنده اك قوتلی وسیله‌لری طوپلانمش اولدقدن صوکره‌ده، اتحاد اسلام کبی معقول ممکن بر سیاستدن استفاده ایده‌مه‌مك، لااقل، بویوك بر غفلتدر.

سلطان حمید اتحاد اسلام دشمنی ایدی

مجبیدر ، نامینه اویدورلمش اتحاد اسلام فکرلرندن حمید کندوسی قورقاردی. دیپلوماتلری اورکتمك خصوصلرنده خلافت نامیله اتحاد اسلام دعوالریله شیطان اویونلرینی اوینایه بیلمش ایسه‌ده، حمید فی‌الواقع او فکرك بویوك دشمنی ایدی. حمیدك عقلی وار ایدی، دهشتلی واهمه‌سی قدر، ایمانی‌ده بویوك ایدی. خارجی دشمنلرندن زیاده، خارجی دشمنلرك اللرنده هر وقت آلت قیلنه بیله‌جك سرای خدمه‌لرندن، دولت آدملرندن قورقاردی. برقاچ دفعه سرایك بوتون فتنه‌لرینی کوردکدن صوك، بر وقت سرایك بوتون فتنه‌لرینی اداره ایتمش حمید دها بویوکلرینه کندوسی هر وقت معروض ایدی. بوکا کوره حمیدك عقلی‌ده، صوفیانه ایمانی‌ده دهشتلی واهمه‌سی الندە تمام مغلوب ایدی. خارجی داخلی اوفاق بویوك فتنه‌لره سیرچی اولمقدن باشقه بر چاره بولامایوردی. خلافت وظیفه‌لری حضورنده دولتك عجزینی بیلوردی. عاجز اولدقدن صوکره خلافت دعوالری قوتلی دشمنلرك هجوملرینه بهانه اولمقدن باشقه، هیچ بر فائده‌سی یوق ایدی.

انگلیزك قدیم سیاستی

اسلام مملکتلرینك اك زنگین قطعه‌لرینه استیلا ایتمش انگلیزلرك اتحاد اسلام فکرلرینه، خلافت اسلامیه حرکتلرینه مقابل تدبیر اولمق اوزره، موجز آچیق پروغراملری من القدیم وار ایدی. ظن غالب، حمید خبردار ایدی: اوزینك حمایه‌سی تحتنده خلافت

عربیه‌یی احیا ایتوب، تورکلری قوتدن اعتباردن اسقاط ایتدکدن صوڭ، خلافت عربیه قوتیله ده بوتون عالم اسلامیتی اوز طرفینه جلب ایتمك سیاستی دوربین موبین انگلیزلرده محقق وار ایدی. عجب، بویله مهلك بر پروغرامڭ ده اخلاصلی قوتلی خادملرینی انگلیز خاطری اوچون، تاریخ حاضرله‌دی.

جمال‌الدین افغانی دعوتلری

هندڭ الڭ دوربین آدملرندن سرسید احمدخان صاحب هندده بویوك برفکر نشر ایتدی:

«هندڭ هم خلاصی هم ترقیاتی اوچون، انگلیزڭ حمایه‌سیله، مدنیت علوملرینی بوتون صناعتلرینی انگلیز قدر تحصیل ایتمك، استقبال حاجتلرینه بوگوندن حاضرله‌نه باشلامق ضروردر.» فکری ایدی. غایت طوغری شو فکر مقابلینه «تورکیه خلیفه‌لرینه دوست اولمق» فکری نشر قیلندی. اسلام حرملرینه حرمت محبت قوتیله بوتون طبقه‌لره آز زمان ایچنده شو فکر سرایت ایتدی. سید احمد خانڭ الڭ طوغری فکری یالگز متنور طبقه‌ده قالدی. شو حال هندده قرق سنه قدر دوام ایتدی. علیگرد دعوت انگلیزیه مرکزی ایدی. دیوبند تورکیه دعوتلرینه مرکز اولمش ایدی. عاقبت، علیگرددن بر طائفه دیوبند فکرینه میل ایتوب، غلبه دیوبند دعوتلرینه انتقال ایتدی. حتی، تورك یونان محاربه‌سنده تورکلرڭ غلبه‌لرینه تبریك کوندورمك حرکتلری ده علیگرد ده باشلاندی. بویوك هیجان حادث اولدی. سید احمد خان بوڭا مخالفت ایتدی، یاخود، مخالفت ایتمش کبی کوروندی. طلبه‌لر بوڭا بغی ایتدی. حتی سید احمد خان جنابلرینی جنونلله‌ده خلق تهمت ایتدی. سید احمد خانڭ اعتباری قالمادی. سید احمد خان ساقط اولدقدن صوڭ. هندڭ یاشلرینه دیوبند رهبر اولامازدی، نظامی قدیم ایدی. سید احمد خانڭ یرینی سید جمال‌الدین افغانی آلدی. سلاطین عثمانیه نامیله اتحاد اسلامه دعوت ایدردی. او وقت بویله دعوتلرڭ بازاری وار ایدی. سید جمال‌الدینڭ اصل فکری: تورکیه‌دن خلافتی آلوب. انگلیز اعانه‌سیله، خلافت عربیه احیا ایتمك، یعنی عربلری تورکیه اسارتندن آزاد ایتمك دیمك ایدی. خلق او وقت بویله دقیق فکرلرڭ فرقلرینی آڭلامازدی.

آزچوق ملاحظه قیلنور ایسه. معلوم اولور: «انگلیز حمایه‌سیله عالم اسلام ترقی ایدر» فکرنده سید احمد خانله سید جمال‌الدین تمام متفق ایدی. بری هند مسلمانلرینه

کوره، بری بوتون عالم اسلامیته کوره بیان ایدردی. لکن خلافت عربیه خیاللری سید احمد خان کبی دوربین دماغلرده البته بولونامازدی. افغانی تورکیه ایران حکومتلرینه شدتله عداوت ایدردی. بویوك سید احمد خانك قلبی بوندن ده پاك ایدی. عجب. شو ایکی ذاتك بوتون دعوتلرینه انگلیزلر. نه‌دندر. مساعده ایدرلردی. هر برینی احترام ایدرلردی.

اوزینك دعوتلرینی اسلام مملکتلرینه تبلیغ مقصدیله. بر وقت مکه ام القری جمعیتنه اسلام ملتلرینك وکیللرینی سید جمال‌الدین دعوت ایتمش ایمش. تورکلرك بوتون گناهلری اجتماعلرده تفتیش قیلندقدن صوك. «خلافت قریش حقیدر، تورکیه النده خلافت غصبدر» عقیده‌سی بوتون حرکتلره غایه اولمق اوزره اعلان قیلنمش. جمعیة ام القری اسملی اوفاق کتابده مؤتمرك بوتون مذاکره‌لرینی قرارلرینی اوقومش ایدم. گوزل بر فانتازیه‌دن دیمش ایدم. «تاریخ بیداری ایران» مجموعه‌لرنده افغانی قلمینه منسوب مقاله‌لری اوقودقدن صوك، تعجب ایتدم. «دعوت ایتدك. وکیللر طوپلاندی. فلان فلان قرارلری قبول ایتدك.» دیمش. خلافتك مدنیت عصرلرینه موافق اولابیله‌جك بر شکلینی‌ده بیان ایتمش: مکه زاویه‌لرینك برنده اعتکاف سوره‌جك بر عرب. استامبول سرایلرینك برنده استراحت ایده‌جك بر تورك بوتون اسلام امورینی اداره ایته‌جکدر. دیمش. «حکیم فیلسوف حضورنده طوپلانمش اسلام مجتهدلرینك» نهائی ایده‌آللرینه تعجب ایتدم. درست، جمعیت فانتازیه اولابیلور، مقاله‌لر افغانی قلمینه موضوع اولابیلور. لکن قرارلری نهائی قرارلریدر. جدی دستورلریدر. افغانی‌دن صوك، محمد عبده عبدالله ندیم. عبدالرحمان الکواکبی کبی شاگردلری استاذك دعوتلرینی بویوك اخلاصله. قلمله لسانله نشر ایتدیلر. نهایت. حرب عمومی سنه‌لرنده تورکیه خلافینه عربلرك عصیانلری جمال‌الدین افغانی پروپاغانده‌لرینك آجی ثمره‌لری مهلك زهرلری اولدی.

اسلام ملتلرینك تورکیه تورکلرینه نظرلری

افغانی پروپاغانده‌لری عرب مدعیلرینه تأثیر ایتمش ایسه‌ده، عالم اسلامده هیچ بر اثری یوق ایدی. افغانیدن قبل، عصرلرجه بوتون امت اسلامیه بالاجماع تورکیه خلیفه‌لرینی طانورلردی. افغانیدن صوکره بوتون هندوستان بوتون تورکستان. چین مسلمانلری بوتون روسیه مسلمانلری تورکیه خلیفه‌لرینه ارتباطلری اولگیدن زیاده اولدی. تأسف، اسلام مملکتلرینك حاللرینی تورکیه هیچ بیلمزدی، تورکلره یاردم

یوللرینی اسلام ملتلری ده بیلمه‌یوردی. حرب عمومی سنه‌لرنده‌گی بویوك خطالر ایکی طرفك یالگز شدتلی جهللرندن ناشی اولدی.

حتی مشهور متارکه‌دن صوگره ده هند ده خلافت حرکتلری منقطع اولمادی، هندك احتجاجی لوندره پاریس کبی سیاست مرکزلرینه قدر واردی: ۱) حجازه تعدی ایتمه‌مك، ۲) خلافت تورکیه النده مستقل اولمق، ۳) اسلام حرملری تورکیه خلیفه‌لگی النده قالمق اساسلری یولنده ایدی. هند مسلمانلرینك روسیه مسلمانلرینك بوندن صوگره ده عقیده‌لری قوتلی دستورلری شودر. خلافت حرکتلری، الڭ نهایت، بویوك غازی مصطفی کمال حضرتلرینك حرمتلی اصابتلی الیله قطع قیلندی ایسه ده، اسلام ملتلرینك عقیده‌لری اولگی حالیله قالدی.

تورکیه حکومت کمالیه‌سی خلافتی تمام براقدقدن صوگره‌ده، تورکیه لهنده طلبلرینی هند مسلمانلری هند حاکمی واسطه‌سیله کرزون قولاقلرینه ایشیتدردی. لوزان ده باش وکیل عصمت پاشا حضرتلرینك خدمتلرینه هند مسلمانلرینك وکیللری هر وقت حاضر ایدی. یعنی، عرب مدعیلری عصیان ایتدیلر ایسه‌ده، بوتون اسلام ملتلری تورکیه حکومت کمالیه‌سی طرفنده قالدی. شویله ایدی، شویله اولاجقدر.

آجی بر انتقادمز

امام خلیفه عثمان رضی الله عنه حضرتلرینك شهادتلرندن صوگره باشلانوب، اسلام قوتلرینه تزلزل ویرمش خلافت فتنه‌لری، بوگون ۱۹ نجی عصر نهایه‌لرینك سیاست عفریتلری النده یالگز اسلام ضررینه خدمت ایده‌بیلور. افغانی کبی بر آدمڭ بوندن غفلتی مستبعددر. لوندره پاریس پترسبورغ کبی بویوك مرکزلرده سنه‌لرجه اقامت ایتوب ده، زمینك زمانك الڭ مهم اجتماعی حاللرندن الڭ قوتلی اقتصاد حرکتلرندن غفلت ایتمك افغانی حقنده معذور اولابیلور ایسه ده، ایرانك هندوستانك حاللرینه واقف سید جمال‌الدین افغانی کبی بر آدم خلافت فتنه‌لرینك اولابیله‌جك نتیجه‌لرندن غفلت گناهلرنده معذور اولاماز.

عرب یازیجیلری «نهضه عربیه در. فلاندر!» دیسه‌لرده، ۱۹ نجی عصر نهایه‌لرندن حرب عمومی صوگلرینه قدر، سوریه فلسطین مصر عربستان عربلرینك اوفاق بویوك همه حرکتلری انگلیزلرڭ استیلالرینه احتلاللرینه خدمت یولنده ایدی. هر برنده عرب مدعیلری سیاست دعیلری اوڭ آیاق اولورلردی.

حسین شریف کبی ذلیل سفیهلرڭ وحشتلری، منار کبی مجلهلرڭ اوفاق روحلی ذلتلری بر طرف. فلسطینڭ سقوطی دقیقهلرنده صلیب فاتحلرینڭ آیاقلرینه سجدهلره قاپانمش اوفاق بویوك حریفلر، کنیسه ناقوسلرینه تبعاً صلیب فاتحلرینی مناره اذانلریله اسلام تکبیرلریله جنت شادلقلریله استقبال ایتمش جامعلر نهدر؟

بویله بویوك ذلت فاجعهلرینی کوردکدن صوڭ، تورکیه حکومت انقلابیهسی خلافتی ابطال ایتدی ایسه، غایت بویوك اصابت اولدی. مقدس دیانتی دنیا لاشهلرینه آلت ایتمك کبی، قران کریمی اسلام ضررینه خدمت ایتدرمك کبی بویوك رذالتلی جنایتلردن اڭ معقول خلاص تدبیری اولدی. استقبالده بوتون اسلام دولتلرینڭ تورکیه کبی استقلاللرینه، اسلام ملتلرینڭ عزتلرینه، دینلرینڭ بویوك قدسیتلرینه، مستقبل مدنیتڭ بوتون ترقیاتلرینه اڭ مساعد اولاجق گوزل بر نظامڭ باش مرحلهسیده او کونگی خلافت شکللرینی ابطال ایتمك تدبیری ایدی.

سلطان ایکنجی عثمان کبی بویوك خلیفهلری وحشتلی صورتلرله قتل ایتدره کلمش مشیخت اسلامیهلر دولتنده عزیز کبی بر آدمڭ شهادتی عادی بر حادثه کبی تلقی قیلنهبیلور ایسهده، مقدس عقیدهلرمزی شرقڭ بویوك سیمالرینی هر وقت ضررمزه استخدامری خصوصلرنده دیپلوماتلرڭ هر وقت موفقیتلری هر حالده اولدجه عجیب معمالردر.

عجب، دیپلوماتلرڭ بویوك مهارتلری می؟ شرق سیمالرینڭ بویوك غفلتلری می؟ شرق ملتلرینڭ شدتلی جهللری می؟ حکمدارڭ ضعیفلگی می؟ شرقلیلرڭ فقیرلگی می؟ بویله حاللره واسع میدان ویریوردی؟

ملتڭ بلاقید بلاشرط شو کونگی حاکمیتی بویله اوفاق بویوك فسادلرڭ بوتون طامورلرینی، البته، قوروتمشدر! بویوك انقلابڭ بیڭ بر بویوك برکتلرندن بریده شودر. بوگون تورکیه حریتی حرمتی. عزیز وطنڭ بویوك قدسیتی بوندن صوڭ اویله حاللره امکان براقامشدر!

(دهشتلی بر خاطره)

روسیه مسلمانلرینڭ مدنی دولتلره مراجعتلری

« دواملی محاربه قوتلی انقلاب فتنهلرینڭ نتیجهلرنده، روسیه یرلرینی تمام استیلا ایتمش دهشتلی آجلق، هر نوع مهلك خستهلك. غایت شدتلی قحط صوڭ درجهلرینه

ایرشدی. هر ملتدن زیاده روسیه‌ده اسلام ولایتلری آجلق خسته‌لك قربانی اولدی.»

«استقبال منظره‌لری دها زیاده فنادر. زراعت یرلرینك اکثری بوش قالدی. کله‌جك سنه‌لرك آجلقلری دها زیاده شدتلی عمومیتلی اولاجقدر. شو کونگی دهشت شویله دوام ایدر ایسه، آج ولایت مسلمانلرینك یوزده سکسانی آجلق خسته‌لك قربانی اولاجقدر.»

«اعانه تدبیرلرینك هر برینی هر جهتله استخدام ایتمك اوچون، اعانه خدمتلرینه روحانی اداره‌لری ده دعوت ایتوب: حکومت شو یاقین زمانلرده نظارت اسلامیه اعضالرینه‌ده بویوك اختیار ویردی. تدبیر کورمك خصوصلرینه رخصت ویردی.»

«روسیه مسلمانلرینك نظارت دینیه‌سی، حکومت اداره‌لرینك بویوك مساعده‌لرینه اعتماد ایتوب. ایش باشلادی: موسقوه‌ده اعانه مرکزی قورولدی. ولایتلرده شعبه‌لرینی ده آچدی. مدنیت دنیاسینك کرم قاپولرینه اوزینك وکیللرینی‌ده یاقین کونلرده کوندوره‌جك اولدی.»

«روسیه آجلرینه یاردم ایتوچی آمریقا هیئتنه، آلمانیادن کوندورلمش صلیب احمر جمعیتنه، جنوه قونفه‌ره‌نسیه‌سی طرفندن کوندورلمش دوقتور نانسه‌ن حضرتلرینه روسیه مسلمانلرینك نظارت دینیه‌سی بوتون روسیه مسلمانلرینك الڭ خالص بویوك تشکرلرینی عرض ایدیور، عرض ایدر.»

«نصرانیت کنیسه‌لرینه، بوتون نصارالره، نصارالرڭ بویوکلرینه قران کریمڭ هر سوره‌ده کامل احتراملرینی اساس قیلوب: صاحب قران محمد علیه الصلاة والسلام حضرتلرینك استعانه یولیله‌ده، دوستلق یولیله‌ده حبش هم روم نصارالرینه مراجعتلرینی ده خاطرینه آلوب: اصحاب کرام حضرتلرینه الڭ مشکل دقیقه‌لرده حبش نصارالرینك غایت بویوك اعانه‌لرینی‌ده شو کون تشکر لسانیله نصرانیت بویوکلرینه عرض ایتوب: روسیه مسلمانلرینك نظارت دینیه‌سی اسلام جامعلری نامندن نصارالرڭ بویوکللرینه استعانه لسانیله مراجعت ایدیور.»

«سزڭ کرمکز قاپولرینه مراجعت ایده‌جك امین وکیللرمزی: مقدس انجیلك بویوك فرمانیله عمل ایتوب. احترامله استقبال قیلگز!»

«رجالرینی قبول ایتوب: انسانیت اصوللرینی‌ده رعایه ایتوب. روسیه آجلرینه بویوك اعانه‌لرگزی بذل قیلگز.»

«اورتا عصرلرده اسلام مکتبلرندن اسلام کلیه‌لرندن نصارالرڭ بویوك استفاده‌لرینی شو کون خاطرلرگزه آلوب، بوتون مکتبلرگزڭ قاپولرینی آچ فقیر مسلمانلرڭ یتیم بالالرینه شو کون تماميله آچگز.»

«دهشتلی جهان محاربه‌لرندن صوڭ. بویوك انقلاب طوفانلرندن صوڭ. آجلق یوقلق مجبوریتیله. بویوك ضرورت یولیله، سزه شو کون مراجعت ایتدك. حرمتله استقبال قیلگز.»

مراجعت قراری ۱۹۲۲ سنه نهایه‌لرنده ایدی. شو مراجعت صورتی بنم قلمله یازلمش ایدی. آزچوق اختلاف چیقدی ایدی ایسه‌ده، نهایت مراجعت قراری قبول قیلندی.

مدنی دولتلره مراجعت ایته آلماسه‌لرده. تورکیه تورکلرینه ایکی وکیل کوندورلدی.

تورکیه تورکلرینه مراجعت مسئله‌سنده بن مخالف ایدم. شدتله مخالفت ایتمش ایدم. اوتانور ایدم. محاربه سنه‌لرنده دشمن طرفنده بویوك قوت اولوب. تورکیه اوزرینه یوز بیگلرجه عسکرمزی سوق ایتمش ایدك. یرلرینی قریه‌لرینی خراب ایتمش ایدك. استقلال محاربه‌لرنده اوزاقدن سیرچی ایدك. تورکیه تورکلرینه اعانه ایتمك بزه فرض ایدی. «مراجعت ایدر ایسه‌ك. صوڭ لقمه‌لرینی‌ده تورکیه تورکلری بزه البته ویرور! لکن براز اوتانمق لازمدر!» دیمش ایدم.

وکیللرمز. نیچوندر. بوش اللریله عودت ایتدیلر ایسه‌ده. تورك خلق روسیه آچلرینه اون بش یکرمی قدر بویوك واغونلرده تورك ضابطلری النده ارزاق کوندوردی. محترم اسمی خاطرمده قالمادی. باش ضابط بزم غایت صاووق ولایتلرمزده قریه بیچاره‌لرینه ارزاق توزیع ایدرکن، اوزرنده قیشلق کورك بولونمامق سببیله‌در بلکه. خسته‌له‌نوب. یوللرده شهید اولدی. یعنی. کریم محترم بویوك مهمانلرینه بر کورك بر طولوپ ویرمك قدرتلرندن‌ده او وقت بوتون روسیه مسلمانلری عاجز ایدی. ۱۹۲۳ سنه‌ده عمومی ندوه‌مزده او بویوك قصورمزدن طولایی حسرتلی تأسفلرمزی بیان ایتدك. محترم شهیدڭ روحلرینه فاتحه اوقودق. دعا ایتدك. باشقه بر چاره‌مز یوق ایدی.

(مراجعت بر مجبوریت ایدی:)

گوزل فرصتدن استفاده ایتوب. مدنیت دنیاسینه وکیللرمزی او وقت کوندورمش اولسه ایدك. یوزلرجه یتیم بالالرمزی مدنیت مکتبلرینه کلیه‌لرینه احتمال قبول ایتمش

اولورلردی ؛ روسیه مسلمانلرینڭ سیاسی حاللری حقنده گوزل پروپاغانده فائدەلری ده احتمال حاصل اولور ایدی.

نوح طوفانلرنده نوحڭ قریەلرینی صولر باتورمش ایسه، بویوك انقلاب دهشتلی آچلق شدتلی خستەلك طوفانلرنده بزم شهرلرمزی قریەلرمزی قان طوفانلری یاش سیوللری باتورمش ایدی. اللرمزی کرم قاپولرینه اوزاتمق ذلتلری او وقت بزده بولونمش ایسه، ضرورتمز بوتون حراملری مباح ایدەجك قدر دهشتلی ایدی. الله بیلور، بز معذور ایدك! بالالرمزی مدنیت مکتبلرینه کوندوره طورمق خصوصلری، الله بیلور، اڭ بویوك مقصدمز ایدی. بر آرەلق یوز ایللی ایکی یوز قدر یتیملرمزی اوز حسابمزه کوندوره بیلدك ایسه‌ده، نهایت، یهود بالالرینڭ فتنەسیله، نفقەلری قطع قیلنوب، بالالرمز تارمار اولدی. صوڭره تمام منع قیلندی.

ادبی دینی مکتب تربیەلرندن، عائله ایچنده ملی تربیەدن تمام محروم قالمش اسلام بالالری قومونیستلرڭ «سەمی لەتقه» مکتبلرنده قومونیزم پەئونەرلری اولوب یتیشەجك، پەتی لەتقه عملەلری اولوب. بوندن صوڭ، کون کورەجکدر.

اوتوز میلیون تورك امت محمدیه بالالرینڭ استقباللری ایشته شودر!

قومونیزم تجربەلرینڭ بویله عبرتلرینی مملکتمزده کوردك. ینه بدتر نوبت تورکستان چینی قاپولرینه ایرشدی.

ای، شو صوڭ ایکی سطری اوقویان ایمانلی تورك،

و اذ استنصروکم فی الدین فعلیکم النصر!

نون یرنده، ذلت دهشتی تأثیریله، ذال یازدم.
شرطیه دگل، ظرفیه اولدی. مستقبل دگل، ماضیدر!